

Journal of Education Studies

Volume 22
Issue 4 April-June 1994

Article 1

April 1994

เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก

สายสุรี จุติกุล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

จุติกุล, สายสุรี (1994) "เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก," *Journal of Education Studies*: Vol. 22: Iss. 4, Article 1.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.22.4.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol22/iss4/1>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทนำ

เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก

สายสุรี จุติกุล

“เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก” เป็นวลีที่มาจากภาษาอังกฤษว่า “Children in Especially Difficult Circumstances”

เป็นวลีที่ตั้งขึ้นโดยยูนิเซฟ (UNICEF) และใช้กันแพร่หลายทั่วโลก
เรามักจะนึกถึงเด็กดังต่อไปนี้ เช่น

๑) แรงงานเด็ก

หมายถึงเด็กที่ต้องทำงานและมีรายได้จากแรงงานนั้น ๆ ก่อนถึงวัยอันสมควร
วัยอันสมควร จะเป็นข้อเสนอแนะโดย ILO (International Labour Organization) ซึ่งเคย
เสนอว่า ควรจะอายุไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปีบริบูรณ์

* การบรรยายในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การศึกษาเพื่อเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก” คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 25 พฤศจิกายน 2536

เด็กที่อายุต่ำกว่า ๑๕ ปี แล้วต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยก็ยังมีโอกาสทำงานได้ โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดโดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

เด็กเหล่านี้อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ ประเภทที่นายจ้างได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งกรมสวัสดิการแรงงานสามารถตรวจเช็คได้อย่างสม่ำเสมอกับกลุ่มเด็กที่ถูกว่าจ้างโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งกลุ่มหลังนี้จะมีปัญหามาก เพราะไม่มีการควบคุมดูแล

เด็กเหล่านี้จะมีโอกาสถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ทั้งด้านแรงงาน ค่าจ้าง สภาพการกินอยู่ และส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสพัฒนาก้าวหน้าไปได้อีกในชีวิต จึงเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับความสนใจให้มากยิ่งขึ้นจากภาครัฐ ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัย

๒) เด็กเร่ร่อน

เด็กเร่ร่อนนี้ในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า street children แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ๒ ประเภท ประเภทแรกคือทำมาหากินบนถนน เช่น ขายพวงมาลัย ขายหนังสือพิมพ์ เช็ครถ ฯลฯ กลุ่มนี้มักมีพ่อแม่หรือครอบครัว เช่น แม่อาจนั่งร้อยพวงมาลัยอยู่บนฟุตบาท เป็นต้น อีกกลุ่มหนึ่งคือไม่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วย และไม่มีที่นอนเป็นหลักแหล่ง เป็นเด็กที่อาจหนีออกจากบ้านหรือไล่ออกจากบ้าน เป็นต้น

กลุ่มหลังนี้จะต้องได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นกลุ่มเสี่ยงสูง เป็นกลุ่มที่ถ้าไม่มีเงินก็จะไปคุ้ยเขี่ยหาอาหารตามกองขยะ หรือร้านอาหารที่คนทิ้งเศษอาหารไว้ อาจหาเงินด้วยการขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น หมากฝรั่ง บุหรี่ ฯลฯ ไปจนถึงรับนอนกับชาวต่างประเทศ เวลานอนก็อาจนอนตามใต้สะพาน สวนสาธารณะ ริมหาดตามชายหาด หรือบนโต๊ะขายของที่ว่างเปล่าในตลาดตอนกลางคืน

เด็กเหล่านี้มีประเภทไม่เคยไปโรงเรียนเลย หรือเคยไปแต่ไม่จบ ป.๖

๓) เด็กที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ

แต่เดิมเราใช้คำว่า “โสเภณีเด็ก” แต่ระยะหลัง ๆ มีผู้แนะนำว่าไม่ควรตราหน้าเด็กว่าเป็น “โสเภณี” ในเอกสารต่างประเทศและขององค์กรเอกชนหลายแห่งจึงเปลี่ยนมาใช้ว่า “เด็กที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ”

“เด็ก” ในที่นี้จะหมายถึงผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ตามความหมายของ “เด็ก” ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

เด็กเหล่านี้อาจมาอยู่ในธุรกิจบริการทางเพศด้วยความสมัครใจ บางรายมาียดาชีพนี เพราะเป็นความประสงค์ของพ่อแม่ และมีเป็นจำนวนหนึ่งที่ถูกบังคับขู่เข็ญกักขังหน่วงเหนี่ยวไว้ให้ บริการ

เด็กเหล่านี้จะมีทั้งที่ไม่เคยไปโรงเรียนเลย ที่ไม่จบ ป.๖ ที่จบ ป.๖ แล้ว และมีน้อยราย ที่จบ ม.๓

มีปัญหาเกี่ยวกับเด็กกลุ่มนี้มาก นอกจากจะผิดกฎหมายแล้ว ยังเป็นนโยบายของรัฐที่ไม่ต้องการให้เด็ก ๆ มาประกอบอาชีพนี้แต่เยาว์วัย กฎหมายปราบปรามการค้าประเวณีฉบับใหม่ที่ คาดว่าจะผ่านสภาผู้แทนราษฎรในเดือนกันยายน-ตุลาคม ๒๕๓๗ นี้ จะมีมาตราที่ลงโทษผู้กักขัง หน่วงเหนี่ยว ผู้ค้าเด็ก ผู้เป็นลูกค้าของเด็ก ตลอดจนพ่อแม่ที่ส่งเด็กให้เข้ามาอยู่ในธุรกิจนี้ การลงโทษ ก็จะมีหนักขึ้นด้วย

การติดเอดส์เป็นเรื่องสำคัญด้วยสำหรับเด็กกลุ่มนี้ ข้อมูลจากการสำรวจแสดงว่า เป็น เอดส์กันมากตั้งแต่ร้อยละ ๒๕ จนถึงร้อยละ ๑๐๐ ของแต่ละกลุ่มที่ตำรวจสามารถพาตัวออกมาจาก สถานบริการได้ เป็นต้น

๔) เด็กที่ถูกทอดทิ้ง

เด็กกลุ่มนี้ครอบคลุมตั้งแต่เด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทิ้งที่โรงพยาบาลหรือตามสถานที่ต่าง ๆ ไปจนถึงเด็กที่ถูกทอดทิ้งตามบ้านโดยพ่อแม่ไม่ให้การดูแล

เด็กที่อยู่ในสถานกำพร้ารูปแบบต่าง ๆ ก็จัดอยู่ในกลุ่มเด็กประเภทนี้

๕) เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ

การทารุณรวมไปถึงทางกาย ทางใจ ทางอารมณ์ และทางสติปัญญา

เราเคยพบกรณีจากโรงพยาบาลที่พ่อแม่ ผู้ปกครองทำร้ายทารุณลูกหลานในรูปแบบ ต่าง ๆ ตั้งแต่ตบตีจนหูหนวกก็มี ไปจนถึงเอาเตารีดร้อน ๆ นาบตามร่างกาย หรือล่ำมโซ่เด็กไว้ไม่ให้ ไปไหน

เด็กกลุ่มนี้ รวมทั้งเด็กที่ถูกละเมิดทางเพศ ตั้งแต่การล่วงเกินไปจนถึงการข่มขืนจาก คนในครอบครัวและคนข้างเคียง

เด็กเหล่านี้จะไม่ได้รับการเอาใจใส่ในเรื่องการเรียนรู้ และมักจะเป็นเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ ยากจะเข้าถึงเพื่อให้บริการช่วยเหลือ

๖) เด็กพิการ

เด็กพิการในรูปแบบต่าง ๆ ได้รับการการศึกษาอยู่ในขณะนี้ไม่ถึงร้อยละ ๑ ของกลุ่มที่พึงได้รับ เด็กพิการรวมถึงเด็กพิการทางกาย สมอง และสติปัญญา จิตใจอารมณ์ซึ่งแต่ละส่วน ต้องให้การศึกษาด้วยวิธีการที่ต่างกันออกไป

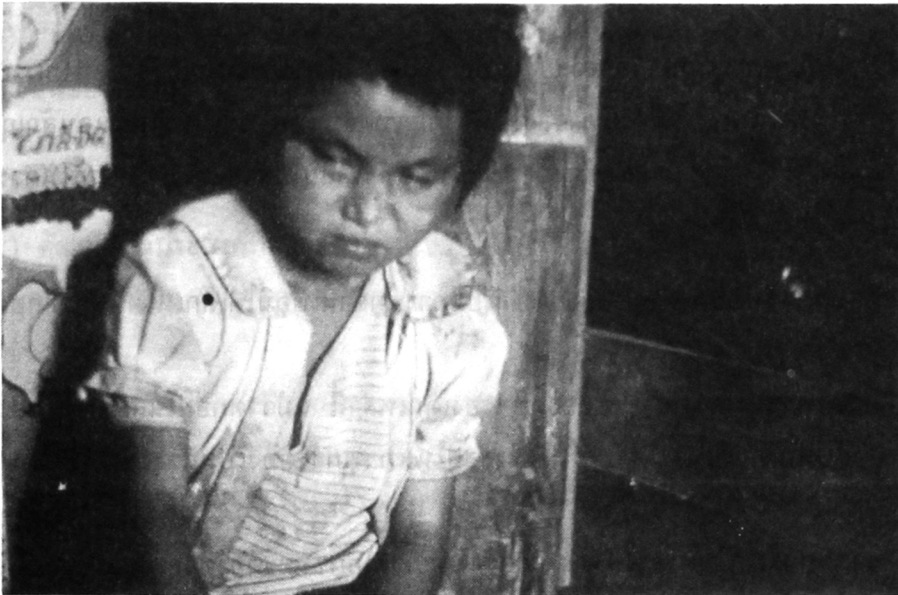
รัฐและภาคเอกชนให้ความสนใจเด็กกลุ่มนี้ดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ ในต่างประเทศให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้มาหลายสิบปีแล้ว แต่ประเทศไทยยังคงคล้าย ๆ เพียงจะเริ่มต้น ซึ่งอันที่จริงมีผู้เริ่มต้นมานานแล้ว แต่ไม่สามารถพัฒนาบริการให้ครอบคลุมกลุ่มนี้ได้อย่างทั่วถึง เพราะยังมีเรื่องค่านิยม เจตคติ และความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังเป็นอันมาก

๗) เด็กในชนกลุ่มน้อย

เด็กเหล่านี้อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดจนชนกลุ่มน้อย มีปัญหาเกี่ยวกับการถือสัญชาติไทยก็มี ซึ่งทำให้ไม่สามารถรับบริการด้านการศึกษาหรืออื่น ๆ ได้ ทั้ง ๆ ที่มีเด็กเป็นจำนวนมากที่พ่อแม่เกิดในประเทศไทยแม้จะเป็นชาวเขาก็ตาม รัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์ช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้ให้ทั่วถึง แต่จะเห็นได้ว่าเด็กเหล่านี้มาเฟ้นผ่านทำงานในประเทศไทยอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว

บางที เราใช้ข้ออ้าง “ความมั่นคงของชาติ” ทำให้การบริการทั้งปวงต้องหยุดชะงักลง

๘) เด็กติดสารระเหยและยาเสพติด

เด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในระบบโรงเรียนและไม่อยู่ในระบบการศึกษาอะไรเลย มักผูกพันอยู่กับกลุ่มเด็กเร่ร่อนและเด็กที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ

๙) เด็กที่ติดเอดส์หรือมีพ่อแม่ที่เป็นเอดส์

เด็กที่เกิดจากแม่ที่เป็นเอดส์จะมีถึง ๒ ใน ๓ ที่ไม่ติดเอดส์ และ ๑ ใน ๓ จะติดเอดส์ ส่วนที่ติดเอดส์ก็จะถูกละทิ้งและทอดทิ้งเป็นจำนวนมาก และจะต้องมีบริการให้แก่เด็กเหล่านี้ขณะที่มีชีวิตอยู่และในที่สุดจะต้องตายด้วยโรคนี้แน่นอนก็ตาม

ส่วนเด็ก ๒ ใน ๓ ในที่สุดก็จะกำพร้าพ่อแม่ คงจะจัดเข้าไปอยู่ในกลุ่มเด็กกำพร้าได้ แต่ที่มีความยากลำบากก็คือ เด็ก ๆ จะถูกมองอย่างรังเกียจเพราะพัวพันอยู่กับคนเป็นโรคเอดส์

๑๐) เด็กที่ยากจนมากเป็นพิเศษ

เด็กเหล่านี้อาจอยู่ในตำบลหมู่บ้านที่ยากจนสุดขีด หรืออยู่ตามแนวชายแดนที่ห่างไกล ความเจริญเป็นเด็กด้อยโอกาสอย่างแท้จริงที่จะต้องให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ขัดแย้งกับสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ขาดไป

นโยบายและมาตรการของรัฐเกี่ยวกับเด็กกลุ่มในสภาวะยากลำบาก

แม้ว่านโยบายของรัฐบาลอาจจะยังไม่ชัดเจนเรื่องนี้สำหรับเด็กบางกลุ่ม นโยบายของรัฐคือในส่วนที่ภาครัฐได้ดำเนินการไป และอาจสรุปได้จากการที่ประเทศไทยเป็นภาคีในอนุสัญญาสิทธิเด็กแล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่า นโยบายคือต้องการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสและมาตรการในการจัดบริการครอบคลุมเรื่องดังต่อไปนี้คือ

๑. **มาตรการป้องกัน** หมายถึงการเตรียมการทุกด้านเพื่อมิให้เด็กเหล่านี้ต้องตกอยู่ในสภาวะยากลำบากดังกล่าว

๒. **มาตรการคุ้มครอง** จะต้องคุ้มครองเด็กเหล่านี้ แม้ว่าตกอยู่ในสภาพดังกล่าวให้ได้รับการดูแลให้ตรงกับสิทธิที่เด็กพึงได้รับ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการต้องเป็นแรงงาน หรือสภาพพิการเป็นต้น

๓. **มาตรการแก้ไขและฟื้นฟู** ภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องช่วยกันแก้ไขมิให้เด็กต้องอยู่ในสภาวะยากลำบากนี้ต่อไป รวมทั้งการฟื้นฟูให้เด็กได้เข้ามาอยู่ในสภาวะปกติ

๔. **มาตรการพัฒนาเด็ก** ไม่ว่าเด็กจะอยู่ในสภาวะใด ต้องให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถเป็นคนไทยที่มีศักยภาพมากที่สุด และสามารถทำหน้าที่ประชาชนที่มีคุณภาพได้อย่างเต็มที่

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก

การศึกษาเป็นบริการที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของคน และเป็นองค์รวมที่สามารถช่วยเด็กทั้งในเชิงคุ้มครองป้องกัน แก้ไขและฟื้นฟูได้ด้วย ถ้าสามารถทำให้ได้อย่างมีคุณภาพ

ปัจจุบันหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวกับการฝึกหัดครู จะเป็นในระบบของทบวงมหาวิทยาลัย กิติ หรือระบบในกระทรวงศึกษาธิการก็ตี ยังให้ความสำคัญกับเด็กกลุ่มในสภาวะยากลำบากนี้น้อยมาก และไม่สามารถเสนอสนองบริการให้ทันกับปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงทศวรรษที่แล้วได้

จึงเป็นการดีที่มีนักการศึกษา ครูอาจารย์ให้ความสนใจกับเด็กกลุ่มนี้ยกให้เป็นกลุ่มเป้าหมายขึ้นมา

ข้อควรพิจารณาก่อนดำเนินการใด ๆ น่าจะมีดังนี้

๑) เด็กกลุ่มต่าง ๆ กัน จะมีวิธีการให้การศึกษาที่แตกต่างกัน ครูอาจารย์ในสถาบันฝึกครูจะต้องตกลงใจให้ชัดเจนว่าจะมุ่งพัฒนาที่กลุ่มใดก่อน หรือมีความประสงค์ที่จะพัฒนารวม ๆ กันไป ซึ่งอาจต้องการบุคลากรมากขึ้นและทรัพยากรมากขึ้น

๒) เมื่อแน่ใจว่าอยากช่วยกลุ่มใดแล้ว จะต้องมีครูอาจารย์ที่สนใจเด็กกลุ่มนั้น ๆ อย่างจริงจัง ไม่ใช่ทำกันอย่างผิวเผิน มิฉะนั้นจะขาดการต่อเนื่องของกิจกรรม

๓) “กัตติต” คำนี้อาจไม่ใช่ภาษาทางการ ถ้าเป็นนักวิชาการอาจใช้คำว่า sustainability หรือความยั่งยืนของโครงการ

ถ้าขาดการ “กัตติต” แล้วจะไม่สามารถทำให้ทราบปัญหาการเรียนการสอนในกลุ่มเหล่านี้ได้

๔) ต้องมีวัตถุประสงค์ที่สร้าง “ความเชี่ยวชาญ” หรือ “expertise” ให้แก่กลุ่มครูอาจารย์นั้นด้วย สร้างบุคลากรให้เป็น “ผู้รู้” หรือมี authority เกี่ยวกับกลุ่มเด็กนั้นให้ได้ มิใช่ให้แปรผันกิจกรรมไปตามแฟชั่น

๕) ต้องไม่ใช่วิธีจัดการศึกษาและการเรียนการสอนอย่างที่ปฏิบัติกันมา (traditional) แต่ต้องแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมาย และได้ผล

๖) ต้องจัดบริการการศึกษาแบบ “รุก” คือรุกถึงตัวเด็ก ไม่ใช่คอยให้เด็กมานั่งในห้องเรียนเรียบร้อยแล้วจึงสอน

๗) ผู้บริหารต้องสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง มิฉะนั้นงานก็จะฟุบไปตามสภาพที่ขาดผู้เกื้อหนุน

ในแง่ของการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก ขอยกตัวอย่างการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ซึ่งในประเทศไทยพบมีประสบการณ์อยู่บ้าง แต่ยังไม่เต็มที่

การศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ไม่ใช่เป็นการ “จับ” เด็กเร่ร่อนมาเข้าสถาบันใดสถาบันหนึ่งแล้ว “สอน” เด็กกลุ่มนี้ วิธีการที่ได้ผลคือฝึกให้ผู้ที่จะเป็นครูของเด็กกลุ่มนี้ (ซึ่ง กทม. เรียกว่า “ครูอาสาสอน” หรือบางโครงการเรียกว่า “ครูเร่ร่อน” หรือ street teacher) เข้าไป “ป่วนเปี้ยน” อยู่ในกลุ่มเด็กเร่ร่อน ณ บริเวณหนึ่งบริเวณใดที่เด็ก ๆ เหล่านี้เกาะกลุ่มอยู่

จากนั้น จะมีการพูดคุยกับเด็กอยู่ระยะหนึ่ง จนเด็กเกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจ ว่า “ครู” จะไม่จับเด็กส่งตำรวจ “ครู” ก็จะพูดคุยอย่างเป็นกันเองเสมอและชักชวนให้เด็กเกาะกลุ่มกันทำกิจกรรม

สถานที่ทำกิจกรรมนั้น อาจเป็นข้างถนน ในสวนสาธารณะ หรือบริเวณที่สามารถนั่งทำกิจกรรมด้วยกันได้ กิจกรรมในระยะต้น ๆ อาจเป็นการวาดรูป การดูรูปแล้วเล่าเรื่องราว การพูดคุย โดยยกประเด็นที่น่าสนใจในสิ่งแวดล้อมของเด็ก ฯลฯ

ภายหลัง “ครู” ก็จะมีการนัดหมายเวลาให้มาพบกัน อาจเป็นตอนบ่ายหรือตอนเย็น และในหลาย ๆ กรณีก็ตอนกลางคืน เป็นต้น

จากนั้น “ครู” ก็จะทดสอบว่าเด็กสามารถอ่านออกเขียนได้มากน้อยเพียงไร สำหรับเด็ก

แต่ละคน และหาเอกสารสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้ ทั้งนี้กลุ่มเด็กต้องไม่ใหญ่จนเกินไปนัก

ในหลาย ๆ กรณี เมื่อเด็กเกาะกลุ่มกันได้ก็สามารถพามา “บ้าน” ซึ่งจัดไว้สำหรับเป็นที่พักพิงของเด็กเหล่านี้ และดำเนินการให้มีชีวิตอยู่อย่างครอบครัว

“บ้าน” ที่ว่านี้ จะมีผู้ปกครอง และถ้ามีเด็กเป็นจำนวนมาก ก็ต้องมีการจ้าง “ครู” เพื่อสอนเด็กเหล่านี้เป็นการเฉพาะ

ผู้ที่คุ้นเคยกับวิชาการฝึกหัดครูหรือครูศาสตร์ คงจะจำได้ว่า ในการเรียนการสอนนั้น เราเน้นที่ตัวผู้เรียน

ผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กเร่ร่อนนั้น อาจมีบุคลิกภาพไม่เหมือนเด็กทั่ว ๆ ไป ซึ่ง “ครู” ต้องเรียนรู้ด้วย เช่น อาจเป็นเด็กที่มีสมาธิได้เพียงระยะสั้น ๆ อาจเป็นเด็กที่ท้อแท้ต้องงานยาก ๆ ได้ง่าย อาจไม่สู้กับการเรียน เนื่องจากเป็นอิสระเป็นเวลานานแล้ว ก็อาจแสดงออกโดยการไม่เชื่อฟังไม่สุภาพ รบเรี้ยบอย่างนักเรียนทั่วไป อาจพูดปดเก่ง อาจมีการขโมยของกันเป็นประจำ อาจก้าวร้าวกว่าปกติ ฯลฯ ผู้สอนจึงต้องเข้าใจเด็ก และหาวิธีค่อย ๆ ผ่อนคลายจนเด็กเกิดสนใจเรียนรู้ ซึ่งบางครั้งไม่ใช่เรื่องง่ายนัก

เด็ก ๆ เหล่านี้ได้พบเห็นและมีประสบการณ์ในโลกกว้างที่ไม่เอื้อต่อการ “มองโลกในแง่ดี” จึงอาจเป็นคนระแวงง่ายด้วย เป็นต้น และโลกที่ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดก็จะทำให้เด็กเป็นคนกระ้าน แต่อาจสะท้อนอารมณ์ได้เร็วและง่าย นอกจากนั้นอาจเป็นผู้สนใจอะไรใกล้ ๆ มองอนาคตในระยะใกล้ ๆ มากกว่ามองไกล ๆ พฤติกรรมจึงเน้นส่วนที่เห็นผลเร็วมากกว่าจะอดทนเพื่อได้ผลหรือรางวัลในระยะยาว

การสอนกลุ่มเด็กที่มีพื้นความรู้ไม่เท่ากันนั้น ย่อมกระทำได้ โดยใช้นวัตกรรม ซึ่งในต่างประเทศเป็นเรื่องเก่าไปแล้ว เช่น การสอนเป็นรายบุคคล โดยเฉพาะวิชาที่เป็นทักษะเช่น วิชาภาษาไทยที่เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ การสอนวิธีนี้ได้เคยทำมาทดลองใช้ที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นและได้ผลดี บางที่เราเรียกเป็นไทย ๆ ว่า “การสอนระบบศาลาวัด” คือเหมือนมีลูกศิษย์วัดเป็นกลุ่ม พื้นความรู้ไม่เท่ากัน และพระจะต้องสอนแต่ละคนจะแตกฉานในวิชา “หนังสือ” ต่าง ๆ

เนื่องจากเป็นเทคนิคที่ต้องเรียนรู้และใช้เวลาบ้างและบทความนี้ไม่สามารถครอบคลุมสาระทั้งหมดได้ จึงเพียงแต่เล่าให้ฟังโดยสรุปได้ว่า วิธีการนี้มีข้อดีดังนี้ ๑) สามารถตอบสนองต่อเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ ทั้งในด้านพื้นความรู้ และด้านอัตราความเร็วในการเรียนรู้ของ

แต่ละคน ๒) สามารถให้ผู้เรียนเร็วเรียนไปได้และผู้เรียนช้าก็เรียนไปได้จนจบบริบูรณ์เท่า ๆ กัน ๓) ส่งเสริมหรือเอื้อให้ผู้เรียนเร็วได้มีโอกาสมาช่วยเหลือผู้เรียนช้า ๔) วิธีการนี้เหมาะสำหรับผู้ที่จะต้องขาดเรียนบ่อย ๆ (เช่นในกรณีเด็กเร่ร่อน) แต่สามารถมาติดต่อกันได้เมื่อกลับมา ๕) เป็นการเรียนที่แข่งขันกับตนเองมากกว่าแข่งขันกับเพื่อนร่วมเรียน จึงไม่เป็นการสร้างแรงกดดันต่อผู้เรียนหรือไม่เป็นการทำให้เกิดการท้อใจหรือเสียหน้าเมื่อเรียนไม่ทันคนอื่น ๖) แบบฝึกหัดที่ให้ทำช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกประสบความสำเร็จเป็นขั้นตอนไปโดยไม่ต้องใช้วิธีสอบ และเป็นพฤติกรรมระยะสั้นเหมาะกับเด็กที่มีสมาธิระยะสั้น ๆ

วิธีการเตรียมบทเรียนก็ไม่ยากนัก แต่ “ครู” จะต้องถูกฝึกให้รู้จักวิธีนี้ และเมื่อเรียนไปได้ระยะหนึ่งแล้ว อาจส่งเด็กสอบเทียบกับหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้เด็กได้สามารถเรียนต่อได้ต่อไป

สำหรับการสอนเด็กกลุ่มในสภาวะยากลำบากกลุ่มอื่น ๆ ก็มีวิธีเฉพาะที่อาจคล้ายกัน แต่ก็แตกต่างกันออกไป เช่น แรงงานเด็ก ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ต้องทำงานและจะต้องหาเวลามาศึกษาต่อ การใช้วิธีระบบศาลาวัดก็ทำได้เช่นกัน แต่ครูจะต้องรู้จักติดต่อกับนายจ้างเพื่อจัดเวลาสำหรับศึกษาต่อได้ และเนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ต้องทำงานตลอด การเน้นกิจกรรมนันทนาการที่ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยจะเป็นเรื่องสำคัญ เช่น การร้องเพลงและสอนให้อ่านและเข้าใจคำร้องที่เป็นเนื้อเพลงไปด้วย เป็นต้น

โดยสรุป เราอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาสำหรับเด็กในสภาวะยากลำบาก เป็นแขนงวิชาการศึกษาและการฝึกหัดครูที่ยังใหม่สำหรับประเทศไทย แต่มีความต้องการสูงกว่าการเรียนการสอนตามปกติในห้องเรียนธรรมดา ซึ่งจะต้องมีการปรับให้เข้ากับลักษณะของเด็กแต่ละประเภท ซึ่งยังต้องการการค้นคว้า การทดลอง การเผยแพร่ และการฝึกอบรมอยู่มาก ปัจจุบัน องค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรภาคเอกชน หรือกรุงเทพมหานครก็กำลังดำเนินการกับเด็กกลุ่มพิเศษนี้ สถาบันการศึกษาอาจต้องพึงพาผู้มีประสบการณ์ใน “สนาม” จากหน่วยงานดังกล่าว และดึงกลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนเฉพาะกลุ่มเหล่านี้ต่อไป จนถึงขั้นเปิดเป็นวิชาและหลักสูตรเตรียมคนให้เข้าไปรับงานเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือปรับวิชาการที่มีอยู่เพื่อช่วยบุคลากรที่อยู่ใน “สนาม” เหล่านี้ ให้เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนของตนได้

* * * * *